

Europa in crisis

Het vliegtuig staat stil, de cockpit leeg

Anne Van Lancker (SP.a-europarlementslid)

Ontgoocheling en machteloosheid. Twee gevoelens die mij al heel de tijd parten spelen. Opgekomen zondagavond 29 mei om 22 uur. Toen bleek dat 55% van de Fransen de Europese Grondwet had weggestemd. En drie dagen later verwees een nog grotere meerderheid in Nederland haar naar de prullenmand. Ongelofelijk veel mensen voelen zich blijkbaar niet meer thuis in het Europese project. Of zit er meer achter?

Voor het eerst haalde de Europese Grondwet de voorpagina van onze kranten. Uitgerekend op het ogenblik dat twee landen 'nee' hadden gezegd. Het dubbele 'nee' woog in de media zwaarder door dan de tien landen - de helft van de Europese bevolking *nota bene* - die voordien al hadden ingestemd met de tekst. Zo was in Spanje meer dan 70% voorstander van de Europese Grondwet. Maar ook de Europese politieke leiders schrokken pas goed wakker na het dubbele 'nee'. Crisis in Europa! Gevolg: de Grondwet belandt voorlopig - waarschijnlijk minstens tot november 2006 - in de koelkast.

MENSEN ZIJN BANG

Wie beweert dat de mensen die 'nee' hebben gestemd het niet hebben gesnapt, heeft ongelijk. De debatten gingen wel degelijk over Europa. Dat heb ik met eigen ogen gezien. Een bejaard koppel in de Parijse metro stond te discussiëren over de Bolkestein-richtlijn. Niet over wat die avond op tafel kwam, maar over hoe Europa de werkzekerheid van de Fransen bedreigde. De

mensen in Frankrijk zijn bang: voor werkloosheid, voor sociaal-economische onzekerheid, voor de nieuwe lidstaten, voor een neoliberal Europa. Hun 'nee' was een resolute weigering van een Angelsaksisch model van harde concurrentie, lage lonen, preciaire jobs, hyperflexibiliteit zonder zekerheid.

Politici hebben geen antwoord gevonden op die *cri du coeur* van de Fransen. Europa wordt gezien als een bedreiging, niet als een antwoord op hun problemen. Daarom werden Chirac en Raffarin afgestraft. Geen enkele politicus kon Europa en de Grondwet als een begeistert project voorstellen. Niet alleen in Frankrijk, nergens in de Europese Unie (EU) zijn er momenteel echte voortrekkers van de Europese gedachte. Het Europese vliegtuig hangt nog in de lucht, maar de cockpit is leeg.

Noch de staats- en regeringsleiders in de Europese Raad, noch de Europese Commissie hebben de laatste tijd hard hun best gedaan om de cockpit opnieuw te bemannen. Laten we eerlijk zijn, de Europese regeringsleiders zijn er niet in geslaagd om een ernstig groei-initiatief op poten te zetten. Het Lissabon-proces had een enorm potentieel in zich, maar de Europese Raad heeft dat onthoofd. De economie groeit niet meer, de werkloosheid stijgt, de mensen zijn terecht ongerust.

De discussie over de meerjarenbegroting toont de impasse: om de uitbreiding te doen slagen en de sociale samenhang in Europa te

versterken, was meer geld nodig. Het wordt dus minder, want Duitsland en Nederland - en andere - vinden dat ze te veel betalen. Het is ieder voor zich. Vele lidstaten wanen zich als passagier aan boord van een vliegtuig van een *low cost* luchtvaartmaatschappij. Zo weinig mogelijk betalen om zo ver mogelijk te geraken.

De Europese Commissie wekt bij de Europese burgers al evenmin vertrouwen. De dienstenrichtlijn die ex-commissaris Bolkestein voorstelde (het leveren van diensten aan de voorwaarden uit het thuisland), bleek een monster te zijn. De Poolse loodgieter werd een *héros malgré lui*. Geloof me vrij: een dienstenrichtlijn zoals Bolkestein voorstelde, zou met de Europese Grondwet perfect 'ongrondwettelijk' kunnen verklaard worden, want strijdig met de sociale grondrechten.

PARADOX VAN JEWELSTE

Het is een ongelofelijke paradox waar we thans mee te maken krijgen. Want de Europese Grondwet biedt antwoorden op een aantal cruciale vragen van de mensen. Beter werkende instellingen om de uitbreiding succesvol te maken, een sterkere Unie die in een geglobaliseerde wereld kan standhouden tegen nieuwe grootmachten, een socialer Europa met het Charter van grondrechten, een sterkere rol voor de vakbonden, een garantie voor gemeenschapsvoorzieningen, een volksinitiatief voor de Europese burger, meer democratie door een grotere rol voor het Europees parlement en de nationale parlementen, minder veto's in de Raad. Ik blijf ervan overtuigd dat het 'nee' tegen de Grondwet in feite een schreeuw was om méér Europa, om een meer sociaal Europa.

Toegegeven, deze Grondwet is niet perfect. Ze is een compromis. We moeten vaststellen dat de overgebleven veto's de werking van de EU vaak blokkeren. De unanimiteitsregel blijft overeind voor fiscaliteit en sociale zekerheid. Dus kun je de nieuwe lidstaten niet beletten om zich op dat vlak te meten met elkaar en met de oude lidstaten. Maar het verhaal van sociale en fiscale concurrentie - lees: lage lonen - houdt ergens op. Je kunt de kaart trekken van een sterke economie met lage lonen, maar evenzeer van een sterke economie met de beste producten en dienstverlening, gecombineerd met een prima sociale zekerheid. Dat is het sociaal model dat wij verdedigen, met de Europese Grondwet als basis. Het beleid dat je daarna voert, moet een stevig fundament hebben.

De Europese Grondwet afschieten, was dus niet de juiste reactie. Want daarmee verdwijnen alle verbeteringen en blijven alle blokkeringen. Bij het huidige Verdrag van Nice blijven, is in feite een stap achteruit, want de uitbreiding is gebeurd, de verdieping niet. De discrepantie wordt groter, zonet onhoudbaar. Dat is het paradoxale aan de houding van de Nederlanders en de Fransen ten opzichte van de Europese Grondwet. Ik toon alle begrip voor hun houding, maar ben ontgoocheld over het resultaat.

De uitkomst van beide referenda heeft een etterbuiel doen openbarsten voor de politieke geloofwaardigheid van de EU. Niemand van de Europese leiders heeft momenteel voldoende legitimiteit om de wonde te helen. Schröder heeft in de recente deelstaatverkiezingen een opdonder gekregen. Chirac en Balkenende in het referendum. Juncker doet erg zijn best, maar staat machteloos. Daar zitten we dan met ons vliegtuig zonder pilo-

ten. Hoe kun je zonder politiek leiderschap een beleid voeren?

HOE NU VERDER?

Hoe het nu verder moet? Niemand heeft een pasklaar antwoord. De ratificatieprocedure moet in elk geval doorgaan om te weten hoe de kaarten zullen geschud worden. Twaalf landen hebben hun mening over de Europese Grondwet geformuleerd. Nu is het aan de overige dertien. Ook de Britten. Want Londen heeft niet het recht om de Grondwet op zijn eentje dood te verklaren. Ondertussen moeten we kijken wat we van de Europese Grondwet nog kunnen redden. Hopelijk

zoveel mogelijk. Intussen mag de EU niet uiteenrafelen. Het gevaar voor nieuwe 'nationalismen' is immers bijzonder groot. Er is werk aan de winkel!

Europa moet opnieuw de harten van de mensen veroveren. De kloof in Europa tussen de politieke elite en de burger kun je enkel kleiner maken door discussie. De politici moeten opnieuw de straat op en luisteren naar de mensen. Op ieder beleidsniveau - gemeentelijk, regionaal, nationaal, Europees - moeten politici antwoorden formuleren op de angstkreet van de mensen. Zoniet vallen we stil. En stilstaan in een geglobaliseerde wereld is gelijk aan achteruitgaan.

Europa: *quo vadis?*

Jean-Luc Dehaene (CD&V-europarlementslid)

Het ontwerp Europees grondwettelijk verdrag was een poging om de uitdagingen waarmee Europa geconfronteerd wordt in de 21ste eeuw een juridische basis te geven. Deze uitdaging is dubbel: 1) na de hereniging van West- en Oost-Europa, de (economische) integratie consolideren; 2) de politieke eenheid uitbouwen om Europa te laten uitgroeien tot een *global actor* die een volwaardige rol kan spelen in de *global governance* (de organisatie van de globalisering).

Tijdens de ratificatie van het ontwerpverdrag, vooral in de landen die een referendum organiseren, is gebleken dat de burgers de uitbreiding als bedreigend ervaren. We zouden overspoeld worden door migranten en

goedkope producten en onze bedrijven zouden wegtrekken naar elders. De referenda werden een uitspraak (met vertraging) over de uitbreiding. De paradox is dat juist de uitbreiding op termijn het enige structurele antwoord is op wat de burgers vrezen. Trouwens, dezelfde angst kwam tot uiting ten tijde van de uitbreiding naar het zuiden (Spanje, Portugal, Griekenland). Had men toen in Frankrijk een referendum gehouden, zou dit een massaal 'nee' hebben opgeleverd. Vandaag is bewezen dat die operatie voor iedereen een goede zaak was.

De uitbreiding naar Centraal-Europa zal hetzelfde effect hebben. Meer zelfs: ze heeft al

een heel positief effect gehad. Dank zij het uitbreidingsproces werd Centraal-Europa politiek gestabiliseerd en werden, samenhangend en gestaag, de nodige hervormingen doorgevoerd. Dat het anders had gekund, is bewezen in Rusland. De snelle economische ontwikkeling in Centraal-Europa komt ook ons ten goede. De handelsbalans is immers positief in ons voordeel.

ANGST VOOR SNELLE MAATSCHAPPELIJKE VERANDERING

Door de hereniging komt echter een nieuw Europa tot stand met 25 lidstaten. Dat vraagt ook hervormingen binnen de Unie. Die hadden we inderdaad beter vóór de uitbreiding doorgevoerd. Maar daar hebben we gefaald. De nieuwe lidstaten nog langer laten wachten, terwijl zij klaar waren, zou een destabiliserend effect gehad hebben op Centraal-Europa en zou ook niet eerlijk geweest zijn ten aanzien van de kandidaten.

De Europese Conventie was een poging om alsnog een antwoord te vinden op de uitdaging, en dit met de medewerking van de nieuwe leden die volwaardig lid waren van de Conventie. Het ontworpen grondwettelijk Verdrag was een begin van antwoord, een belangrijke stap vooruit. Op één punt ben ik het eens met de kritiek: we hadden ons beter beperkt tot het eerste en het tweede deel. De enige die echt grondwettelijk zijn. Het derde deel betreft de politieke aanpak die in toepassing van de Grondwet wordt uitgewerkt (de essentie van de huidige verdragen). Die had moeten opgenomen worden in een toepassingsverdrag, dat later met een Europese procedure (akkoord tussen Raad, Commissie en Parlement zonder nationale ratificaties), kon worden aangepast. Zoals in de lidstaten

moet immers het beleid soepel kunnen aangepast worden aan de maatschappelijke evolutie, binnen het institutionele kader van de Grondwet. In de Conventie werd deze aanpak echter niet aanvaard. Men wou álles in het basisverdrag.

In de referenda drukte de burger ook een bredere angst uit: voor de globalisering, voor de informatiemaatschappij, kortom voor de snelle maatschappelijke verandering. Die wordt als bedreigend ervaren. Populisten spelen daar tijdens een referendumcampagne gretig op in en geven de indruk dat een zich terugplooiën binnen de nationale grenzen de beste dam is tegen deze bedreiging. Niets is minder waar. Alleen een Europees antwoord biedt een uitweg. Maar het is er een op lange termijn die gepaard gaat met hervormingen op korte termijn. Deze laatste zijn soms pijnlijk en plaatsn verworvenheden (uit het verleden) op de helling. Daarom worden ze verworpen, maar zonder alternatief.

Globalisering is onomkeerbaar en kan zelfs positief worden als we ze organiseren. Dat is het opzet van de opeenvolgende wereldconferenties. Het is een (te) traag proces dat sneller verloopt op economisch dan op sociaal en ecologisch vlak, maar er is geen andere weg. De economie speelt immers spontaan sneller in op technologische verandering. Dat was ook het geval met de industrialisering. Maar dat is geen reden om ze tegen te houden of te bestrijden. Dat lukt toch niet. *If you can't beat them, join them*, maar verplicht ze wel rekening te houden met het algemene belang. Ook de overgang van een industriële naar een informatiemaatschappij verplicht ons hervormingen door te voeren. Onze sociale markteconomie werd uitgebouwd in

functie van de industrie. Industrie is centraliserend en uniformiserend. De informatietechnologie echter is decentraliserend, flexibel, individualiserend en diversifiërend. Daar moet het sociale model zich aan aanpassen, ook al kunnen de doelstellingen dezelfde blijven. Maar de aanval tegen het 'liberale Europa' getuigt vaak van een FGTB-achtige struisvogelpolitiek die alles bij het oude wil laten. Maar de boodschap slaat aan in een populistische campagne die inspeelt op het angstgevoel.

BOODSCHAP NIET OVERGEKOMEN

Het ontwerp grondwettelijk verdrag was nochtans het meest sociale verdrag dat de Europese Unie ooit heeft geproduceerd, ondermeer dank zij de integratie van het Charter van de grondrechten, met inbegrip van de sociaal-economische rechten. Het was daarenboven de aanloop naar een politiek Europa dat zich kon opwerpen als een volwaardige gesprekspartner op globaal vlak. Het was dus een constructief en perspectief gevend antwoord op wat de burgers vrezen. Maar die boodschap is niet overgekomen.

De boodschap is niet overgekomen omdat ze werd overgebracht door leiders die geen geloofwaardigheid hadden. Zowel vanuit Nederland als vanuit Frankrijk waren op de VRT interviews te horen van burgers die het vrij *cru* formuleerden: "Al onze leiders en editorialisten vragen om 'ja' te stemmen, dus stemmen we 'nee'..." Met andere woorden, de 'nee' in de referenda is niet zozeer een 'nee' tegen de Grondwet, maar een uitdrukking van de balorigheid van de burgers ten aanzien van de politici, die verweten worden niet naar hen te luisteren. In Nederland ligt de 'nee' in het verlengde van de Pim Fortuyn-

rage en in Frankrijk van de tweede ronde van de presidentsverkiezingen waar plots Jean-Marie Le Pen de tweede hoogste score behaalde. Sommigen spreken van de kloof tussen de burger en Europa, maar de eerste kloof bevindt zich binnen de nationale samenlevingen.

De nationale verantwoordelijken weten dat heel wat problemen de mogelijkheden van een nationale aanpak overschrijden. Ze weten dat de meest aangewezen aanpak die is van een supranationale Unie. Geen superstaat, maar een samenwerkingsverband waarin men de zaken die het nationale overstijgen Europees aanpakt. Zij weten dat op die domeinen de reële soevereiniteit een gedeelde Europese soevereiniteit is. Maar, ze slagen er niet in deze boodschap over te brengen. Ook omdat ze bij moeilijke hervormingen Europa als boeman aanwijzen, daardoor de indruk wekkend dat zónder Europa deze hervormingen overbodig zouden zijn, *quod non*. Integendeel. Europa helpt noodzakelijke hervormingen door te voeren, maar door de nationale boodschap wordt dit anders gepercipieerd.

Het resultaat van dit alles is dat men massaal 'nee' gestemd heeft in Frankrijk en Nederland, dat het risico op een 'nee' bestaat bij elk referendum. Zelfs bij een referendum in België zou dit risico reëel geweest zijn, vooral na het klungelen van de regering-Verhofstadt in de laatste maanden.

EVEN TIJD VOOR REFLECTIE

Wat nu? Want het 'nee' biedt geen enkel alternatief. Het is niet eens zeker dat het een verwerping van de Grondwet is, want in vele gevallen werd op die vraag niet geantwoord.

Wel op vragen die niet gesteld waren. De leiders van de betrokken landen zijn totaal gedestabiliseerd, hebben geen enkel houvast bij komende Europese onderhandelingen. Maar ook in de lidstaten waar men 'ja' heeft gestemd, weet men niet meer waar men aan toe is. Sommige dromen ervan vooruit te gaan met een *avant garde*. Maar daar werd juist gerekend op de kernlanden, de stichtende landen, en uitgerekend twee daarvan hebben 'nee' gestemd en zijn het Europese noorden kwijt. Niemand heeft een pasklare oplossing, maar de problemen en uitdagingen blijven. De vragen van de Verklaring van Laken vragen om een antwoord want zij zijn de reële vragen waarmee Europa geconfronteerd wordt.

Laten we dus een reflectietijd inbouwen. Een beperkte tijdspanne, een jaar, anderhalf jaar. Want de wereld blijft ondertussen niet stilstaan. En laten we er ondertussen over waken dat de instellingen blijven functioneren. Want we hebben Europa nodig.

